

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: مردم‌شناسی

عنوان:

ازدواج با محارم در ایران باستان

استاد راهنما:

دکتر محمد حسین فرجاد

استاد مشاور:

دکتر اصغر عسگری خانقاه

پژوهشگر:

مجتبی عباسی

تابستان ۱۳۸۵

تقدیم به بهترین مای زندگی

خانواده عزیزم

پاسکزاری:

باساس از استاد بزرگوار دکتر محمد حسین فرجاد که دلسوزانه مراراً بهمانی کردند و
دکتر اصغر عسکری خانقاه استاد مشاور محترم که زحمات فراوانی را متحمل شدند.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **مجتبی عباسی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۱۰۰۹۰۴۱۰۰ در رشته **مردم شناسی** که در تاریخ ۸۵/۶/۱۵ از پایان نامه خود تحت عنوان : **ازدواج با محارم در ایران باستان**

با کسب نمره ۱۸/۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۸۵/۶/۱۵

دانشجوی کارشناسی ارشد **مجتبی عباسی** از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

۱۸/۵

بحروف هیجده و نیم تمام و با درجه بسیار خوب مورد

تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی
 دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
 دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی
 (این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۵۱۰۸۴۲۰۰۴	کد: ۱۰۱
نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	
عنوان پایان نامه: ازدواج با محارم در ایران باستان	
نام و نام خانوادگی دانشجو: مجتبی عباسی شماره دانشجویی: ۸۱۰۰۹۰۴۱۰۰ رشته تحصیلی: مردم شناسی	تاریخ شروع پایان نامه: ۸۴/۱۲/۱ تاریخ اتمام پایان نامه: ۸۵/۶/۱۵
استاد /استادان راهنما: دکتر محمد حسین فرجاد استاد/استادان مشاور: دکتر اصغر عسگری خانقاه	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>موضوع ازدواج با محارم در ایران باستان یکی از موضوعات بحث برانگیز تاریخ ایران باستان و فقه زرتشتی می باشد این موضوع در چند دهه گذشته توسط جامعه زرتشتی و همچنین دوستاران ایران باستان مردود دانسته می شد و این جماعت در صدد توجیه این نسبت به طریق مختلف از جمله تعبیر مختلف که برای کلمه خویودوث^۱ می ساختند تعبیری چون صله رحم، ازدواج پسر عمو و دختر عمو و ... در چند دهه اخیر که مطالعات بسار ارزنده ای در این زمینه شد جای هرگونه شکی نسبت به این موضوع برطرف گردید هر چند که از قدیمی ترین ارمنه مورخان و سیاحان نسبت به این سنت اطلاعاتی در آثار خود گنجانده بودند از آثار مورخانی چون هرودوت^۲... به صراحت به این اشاره شده است.</p> <p>پس از این آثار، نویسندگان دوران اسلامی بودند که در آثار خود به وفور بدان اشاره کرده بودند. اشاره آثار اسلامی از این نظر قابل بررسی است که این سنت حتی در دوران اسلامی نیز به عمر خود ادامه می داد، و پیروان دین زرتشتی آزادانه بدان اقدام می نمودند و ظاهراً با روی کار آمدن امرای ترک که در اجرای امور دینی خود را کاسه داغ تر از آتش به حساب می آوردند حساسیت بر این موضوع بیشتر و بیشتر شد تا اینکه به کل رو به فراموشی نهاد.</p> <p>کلید واژه: حوزه فرهنگی- کلان- قوم- تبار-</p>	

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:
 مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان صفحه	
فصل اول.....	۱
مقدمه.....	۲
بیان مسئله.....	۷
بیان هدف.....	۷
بیان فرضیه.....	۸
کلید واژه ها.....	۸
حوزه فرهنگی.....	۸
کلان.....	۹
قوم.....	۹
تبار.....	۹
ابتدایی.....	۹
سنت.....	۱۰
قبیله.....	۱۰
مکتب اشاعه.....	۱۰
ساخت گرایي.....	۱۰
مکتب تکاملی.....	۱۱
فونکسیونالیزم (کارد گرایي).....	۱۱
ساخت گرایي.....	۱۲
توتم.....	۱۲
تابو.....	۱۲
پدرسالاری.....	۱۳
مادرسالاری.....	۱۳

۱۴	خویشاوندی
۱۵	زنا با محارم
۱۶	برون همسری
۱۷	فصل دوم
۱۸	نمونه های منع زنا با محارم در جوامع ابتدائی
۲۲	ازدواج با بیگانه و درون همسری و هممنوع خواری
۲۵	اینتی چیوما
۳۰	دیدگاه های مطرح شده در باره منع زنا با محارم:
۳۰	دیدگاه غریزی:
۳۲	دیدگاه روانشناسی
۳۳	دیدگاه بیولوژیکی
۳۴	دیدگاه توتمی:
۳۵	تابو (محرمات):
۴۷	فصل سوم
۴۸	جامعه
۴۸	ایران باستان:
۴۸	مادها
۴۹	هخامنشیان
۵۰	اشکانیان
۵۱	ساسانیان
۵۱	ایران در دوران اسلامی:
۵۲	خلافت امویان
۵۳	خلافت عباسیان

۵۴	طاهریان
۵۴	صفاریان
۵۵	سامانیان
۵۶	سلجوقیان
۵۶	خوارزمشاهیان
۵۷	روش جمع آوری اطلاعات طرح تحقیق
۵۹	فصل چهارم
۶۰	ریشه ازدواج با محارم در ایران:
۶۱	ازدواج با محارم در منابع اسلامی
۶۵	(استرابو XI)
۶۸	منابع فقهی زرتشتی:
۸۴	آرادا و ایراف نامه:
۸۷	داراب نامه هرمز دیار:
۸۸	یادگار زریران:
۸۸	زند و هومن یسن:
۸۹	فرضیات نامه:
۹۰	نظام خانواده در مصر باستان:
۹۹	نظام خانواده در عیلام باستان
۱۰۲	ایران باستان
۱۰۲	مغان
۱۱۲	فصل پنجم
۱۱۳	نتیجه گیری:
۱۱۶	فهرست منابع

فصل اول

مقدمه

از میان مجموعه نهادها و سازمانهای اجتماعی انسان ازدواج و به تبع آن خانواده که پیچیده‌تر از همه به نظر می‌رسد.

این که ازدواج از چه زمانی آغاز گشت، دلایل ظهور و پیدایی آن چه بوده است، چه عواملی سبب تغییر، تحول و یا تکامل آنرا فراهم کرده‌اند، همواره ذهن صاحب‌نظران علوم انسانی را بخود مشغول کرده و موجب خلق آثار گوناگون با نگرشها و فرضیه‌های گوناگون شده است حاصل تلاش جمعی این صاحب‌نظران ظهور نظریه‌های زیر است.

۱- نظریه زیست‌شناختی انسانی و حیوانی

برخی از انسانشناسان به مقایسه خصوصیات زیستی حیوانات و انسان پرداخته‌اند. از آن جمله وسترمارک است که ازدواج را از جنبه زیست‌شناختی مورد توجه قرار داده وی به مطالعه جانوران پست‌تر پرداخت تا بلکه بتواند علامتی از زندگی ام‌توأم با عفت خانوادگی بدست آورد. به نظر وی برخی از ماهیهای نر در ساختمان لانه خود شرکت می‌کردند، پرندگان نر حتی در امر پرورش نوزادان با ماده‌ها سهیم بودند و برخی از طیور مادام‌العمر جفت خود را ترک نمی‌کردند.

به عقیده وسترمارک اورانگوتان، گوریلا و شمپانزه نیز جفت اختیار می‌کردند. شامپانزه‌ها معمولاً برای ماده خود در میان دو شاخه درخت لانه می‌ساختند همین نقش را وسترمارک در بین بدویان یافته است و گفته است که "جمع وحشیان موجود خواه معتقد به چند همسری، تعدد شوهر یا تک‌همسری بودند خانواده‌ای داشتند مرکب از پدر، مادر و اولاد که جور همگی را پدر می‌کشید.

خانواده نزد حیوانات مرکب از مادر و فرزندان بود. مادر بود که لانه یا نخب را انتخاب میکرد. پستان به دهان نوزاد می گذاشت. به آنها خوراک می داد و یا طریق بدست آوردن غذا را به آنها می آموخت در این قبیل امور حیوان نر گاهی شرکت داشت و یا اصلاً دخالتی نمی کرد. در جانوران پست تر غریزه مادری صرفاً جنبه جسمانی داشت و فقط هنگامی به نوزدان علاقه نشان داده میشد که غدد مخصوص جنسی ترشح میشد. در حالت عادی اگر دخالت جنس ماده نبود اکثر نرها نوزادان خود را می خوردند. شکی نبود که انگیزه های مادری محرکی است که از ملاحظت جنسی قدیمی تر است. در میان جوامع ابتدایی شدت علاقه نسبت به اطفال محسوس بود و در اکثر موارد آنها فرزندان خود را تنبیه نمی کنند. شواهد نشان دهنده آنستکه بین مادر و فرزند علاقه وجود دارد در حالیکه پدر کم و بیش تعلقی به چنین کانون اتحادی نداشت به سخن دیگر پدر صیاد سرگردانی بود که حتی در خانه خود نمی خوابید.

انسان شناسان در بحث عمومیت ازدواج نزد جامعه انسانی و مقایسه آن با سایر حیوانات به سه عامل عمده اشاره کرده اند که عبارتند از: تقسیم کار بین دو جنس، وابستگی طولانی مدت کودکان (نوزادان)، رقابت جنسی و نیازهای پس از زایمان.

۲- نظریه تکاملی

به نظر پیروان این نظریه ازدواج و خانواده به مثابه جزیی از اجتماع همراه با دگرگونی شیوه معیشت از مراحل زیر گذشته است:

۱- آمیختگی جنسی^۱

۲- ازدواج گروهی^۲

۳- ازدواج یک زوجی^۳

۴- ازدواج تک همسری

^۱. PROMISSCUITY

^۲. GROUP MARRIAGE

^۳. PAIRING FAMILY

لوئیز هنری مورگان از پایه‌گذاران این نظریه است وی ضمن اینکه تلاش دارد تا به منشاء اولیه ازدواج دست یابد کوشش کرده است تا مراحل تحول و تکامل آنرا کشف و معرفی نماید. باین دلیل معتقد است که خانواده یک اصل فعال را نشان می‌دهد هرگز ثابت نبوده است. بلکه همان گونه که جامعه از شرایط پائین تری به سوی شرایط بالاتری پیش برود ازدواج و خانواده نیز از شکل‌های ابتدایی به سوی شکل‌های تکامل یافته‌تر پیش می‌رود.

به نظر وی یکی از اشکال ازدواج، ازدواج گروهی بوده که در آن همه مردان و همه زنان متقابلاً به یکدیگر تعلق داشته‌اند و هیچ جایی برای حسادت وجود نداشته. مورگان با توجه به اعتقادی که به سیر تکامل ازدواج و خانواده دارد می‌گوید ازدواج گروهی از گذر آمیختگی جنسی به وجود آمده که نشان‌دهنده گذر انسان از مرحله پیش انسانی به انسانی شدن (فرهنگی شدن) است.

براساس نظریه تکامل اجتماعی مورگان و پیروانش به نظر می‌رسد که قدیمی‌ترین شکل ازدواج به شکل اختلاط آزاد جنسی و بصورت هرج و مرج و بدون قاعده بوده است ولی سیر تحول و تکامل آن سبب پیدایی ازدواج تک همسری شده به نحوی که مرد عضو کلان خود و زن عضو طایفه خویش محسوب می‌شد.

باخوفن و مک‌لنن نیز از جمله پیروان نظریه تکامل فرهنگی هستند و روند پیدایی تک همسری را چنین مطرح ساخته‌اند "بشر راه زندگی‌اش را در موقعیتی از بی‌بند و باری جنسی آغاز کرده و از این طریق نهادهای مربوط به حق مادر سر برآورده و سرانجام به حق پدر و آئین تک‌همسری ختم شده است".

هربرت اسپنسر نیز به وجود گروه‌های سست بنیاد و فاقد نظم و قاعده در مراحل نخستین زندگی انسان اشاره دارد و معتقد است که "در گروه‌های سست بنیادی که انسانها در آغاز تشکیل داده بودند هیچگونه نظم یا برجایی نبود همه چیز نامعین و بی‌سامان بود در هر موردی هیچ رهبر و راهنمایی وجود نداشت جز شور و شهوت‌های آنی که فقط ترس از پیامدها مهارشان میکرد."

تایلر انسان‌شناس انگلیسی برخلاف هربرت اسپنسر و برخی دیگر از صاحب‌نظران به پاره‌ای از عوامل

انتظام‌بخش اشاره کرده "بشر هرگز نتوانسته است به صورت جمعیتی صرفاً ستیزنده (هر کس برای خود) زندگی کند جامعه همیشه متشکل از خانواده یا خانواده‌هایی است که با پیوندهایی محبت‌آمیز به یکدیگر نزدیک میشوند و با قواعد ازدواج و وظایف والدین و فرزندان تحت نظم و قاعده در می‌آیند.

لسلی وایت که از بیرون نحله تکامل اجتماعی - فرهنگی است مهمترین عامل پیدایش ازدواج و دوام آنرا پیدایی نهادها و در نتیجه تشکیل سازمانهای اجتماعی میداند. وایت عواملی مانند معیشت، یآوری، دفاع در مقابل خطر (امنیت) و نهادها را در تشکیل سازمانهای اجتماعی مؤثر دانسته و معتقد است که تحت تأثیر عوامل فوق و عوامل دیگری نظیر مسائل زیست‌شناختی و اقتصاد ازدواج و در نتیجه خانواده تشکیل شده است.

وایت می‌گوید "گذر از جامعه انسان نماها به سازمان اجتماعی انسانی بر اثر پیدا شدن استعداد ناماسازی که در سخنگویی جلوه‌گر شده امکان‌پذیر شد. زبان تا میزان واقعاً نامحدودی در را بروی همکاری انسانها گشود. همکاری زندگی را ایمن‌تر و اطمینان‌بخش‌تر کرد. در نتیجه تکامل اجتماعی در جهت همکاری هر چه گسترده‌تر پیش رفت. خانواده به صورت گروه یآوری در آمد. به مرور ازدواج و خانواده سرشت اقتصادی کسب کردند. با افزایش اهمیت عامل اقتصادی از اهمیت عامل جنسی کاسته شد. آمیزش جنسی به صورت دست‌آویزی در آمد تا از آن راه حق و عنوان مالکیت به چنگ آید و یا این حق یا عنوان انتقال یابد و در نهایت پیوند ساده میان دو جنس (ازدواج) شکل و وسیله مراوده و اتحاد بین ملتها را به خود گرفت .

۳- نظریه کارکرد گرایی

مالینفسکی به عنوان یکی از سرامدان نظریه فونکسیونالیزم (کارکردگرایی) در مجموعه آثار و تحقیقات خود به اخلاق جنسی و ازدواج نزد جوامع اولیه مورد مطالعه خود پرداخته و چنین گفته است:

ازدواج امر پیچیده و بغرنجی است، ازدواج صرفاً برقراری روابط جنسی نیست بلکه روابط والدین و

فرزندان و همکاریهای اقتصادی را نیز در بر میگیرد.

مالینفسکی برخلاف پیروان نظریه تکامل فرهنگی به بررسی روند و سیر پیدایی ازدواج نپرداخته و آنچنانکه ماهیت دیدگاه فونکسیوننی ایجاب میکند صرفاً به معرفی و توضیح و تعیین وضع موجود پرداخته.

محبت مادری از جمله عواملی است که از نظر مالینفسکی در ایجاد ارتباط بین مادر و فرزندان اثرگذار است و آن را احساسی غریزی و فردی میداند.

مالینفسکی با مراحل تحول و تکامل ازدواج که از سوی پیروان نحله تکامل اجتماعی مطرح شده است موافق نیست.

به نظر وی تنها رابطه بین سکس و کلان این است که افراد درون کلان و خانواده نمی‌توانند با هم ازدواج کنند یا حتی تماس جنسی داشته باشند. وی کلان را به صورت یک خانواده مطرح نمی‌سازد مالینفسکی برای رد نظریه ازدواج گروهی "مادر بودن" را مطرح میکند و معتقد است که مادر همیشه عنصر مرکزی در ازدواج بوده است و در آینده زنان نیز چنین نقشی را خواهند داشت. از نظر او هر چند که ازدواج و خانواده دچار دگرگونی شده است ولی هنوز به صورت نهادهای دوقلو باقی مانده و خصوصیات گذشته خود را حفظ کرده است.

۴- نظریه ساخت گرائی

لوی استروس که از پیروان جدی و اصلی نظریه ساخت‌گرایی است بنیاد ازدواج و عروسی را مبادله و معامله متقابل میداند و معتقد است که در اکثر جوامع ابتدایی زنان در عداد اموال و گرانبهاترین آنها بوده‌اند. لذا اعتقاد دارد که "در آغاز سازمان اجتماعی هنگامی که از راه تجربه فوائد مبادله و معاملات روشن گردید می‌بایستی در امر ازدواج چیزی نظیر این امر اتفاق افتاده باشد.

به نظر وی عشق و خوراک هر دو از یک مقوله هستند لذا در اکثر جوامع زنان در عداد اموال و در واقع گرانبهاترین اموال به شمار می‌روند. پس منطقاً قواعد مبادله و معاملات دو جانبه ایجاب میکرد که زنان نیز دارای ارزش باشند.

هر چند عده افراد هر جنس ممکن بود متساوی باشند معذالک همیشه برخی از زنان "دلپذیرتر" از

سایرین بودند. این امر باعث تشنج در اوضاع گردید و افراد قوم احساس کردند که خلاف انصاف و عدالت است که زنان دلربا ملک طلق خانواده آنها باشند.

استروس مدعی گردید که از اینجا قوم به فکر افتاد که در اجرای نظامات مبادله و معاملات دو جانبه اصرار ورزد اگر مردی مجبور بود که خود را از رابطه جنسی با دختر یا خواهر خود محروم سازد همین شخص مختار بود که در عوض با خواهر دیگری ازدواج کند وقتی این امر محرز گردید بنیاد عروسی بوجود آمد.

بیان مسئله

ازدواج در درون تیره، یکی از صور و اشکال ازدواج است که قرن هاست اکثریت جوامع آنرا مردود و محکوم دانسته‌اند. این ازدواج که بسیاری آنرا زناء با محارم، می‌خوانند، امروز امری شنیع و کریه شمرده می‌شود. با این همه، اغلب، علت چنین محکومیت روشن نیست وجود این گونه ازدواج‌ها در میان ایرانیان پیشین، یکی از مباحث بحث برانگیز نویسندگان اسلامی و محققین دوران معاصر بوده است.

آنچه از شواهد امر پیداست در دوران هخامنشی کمبوجیه نخستین کسی بود که اقدام به این عمل کرد به دنبال آن این عمل تبدیل به یکی از سنت‌های دربار سلطنتی گشت در اینجا این سؤال مطرح می‌گردد که دلیل این ازدواج چه بوده و چرا این سنت ادامه پیدا کرد و در دوران بعد تبدیل به یکی از اصول دین زردشتی گشت. و از همه مهمتر اینکه آیا کمبوجیه خود مبدع این سنت بود و در صورت منفی بودن جواب اینکه ریشه آن را باید در کجا جست.

بیان هدف

همانگونه که اشاره شد موضوع ازدواج با محارم در ایران باستان یکی از بحث‌انگیزترین مباحث تاریخ اجتماعی ایران باستان همچنین دین زرتشتی در آن دوره می‌باشد و همانگونه که پیشتر اشاره شد این سنت در دوره شاهان هخامنشی در جامعه ایرانی شیوع پیدا کرد. هدف از این پژوهش بررسی علل تداوم این سنت و نفوذ آن در فقه زرتشتی میباشد.

ضمن اینکه برای دستیابی به آن در ابتدا به ریشه‌یابی این سنت و همچنین اجراء آن در دیگر جوامع

آن زمان اشاره خواهد شد.

بیان فرضیه

در این پژوهش به بررسی سه فرضیه پرداخته شده است.

فرضیه عیلامی: بر اساس این فرضیه این سنت از طریق تمدن اعیلام در ایران اعشاء یافته است.

فرضیه مصری: بر اساس این فرضیه این سنت توسط کمبوجیه پس از آنکه مصر را فتح کرد و این

سنت را آنجا مشاهده کرد در دربار ایران رواج داده شد.

فرضیه مغانی: بر اساس این فرضیه این سنت از زمانهای بسیار دورتر از زمان مورد نظر ما در بین

طایفه مغان در ایران مرسوم بوده و پس از آنکه این طایفه توانستند در دربار ایران نفوذ کنند و تولیت

امور دین زردشتی را به عهده بگیرند این سنت را وارد این دین کردند.

کلید واژه ها

معانی کلیه واژه ها از کتاب فرهنگ مردم شناس تالیف میشل پانف و ترجمه دکتر اصغر عسگری

خانقاه آورده شده است. در ابتدا باید به این نکته اشاره کرد که در گاتاها که قدیمی ترین بخش اوستا

می باشد و آن را به خود زرتشت نسبت می دهند هیچ اشاره ای به این نسبت نشده است و خود

شخص زردشت با شخصی خارج قبیله خود ازدواج کرد و همچنین دو دختر خود

تحولاتی را که در اثر تغییرات بالا در شخصیت افراد بوجود می آیند^۱ می نامند.

حوزه فرهنگی^۲

منطقه ای که نوع مشخص و همگنی از تمدن در آن حاکم بوده و باعث تمایز آن منطقه از سایر نواحی

می شود حوزه فرهنگی نام دارد. در هر حوزه کانونی وجود دارد که مشخصات آن حوزه در آن

پدیدار شده اند و از همین رو شکل خالص و اصیل تری دارند و از این کانون بسایر نقاط اشاعه

یافته اند.

^۱ - Assimilation

^۲ - Aire Culturelle

کلان^۱

منظور از کلان گروهی است که در آن خویشاوندی از یک جانب (پدر یا مادر) بارث میرسد و ازدواج براساس برون همسری است. گروه در شکل پدر تبار کلان شامل نیای مذکر، فرزندان او (پسر و دختر) و کودکان فرزندان مذکر است. در شکل مادرتباری، نیا مؤنث است فرزندان پسر و دختر او و کودکان مؤنث آن جز کلان محسوب میشوند. خویشاوندی در کلان براساس همخونی نیست و در بسیاری موارد دو کلانی که از حال از بین رفتن هستند بیکدیگر می پیوندند.

قوم^۲

گروه بیولوژیک و فرهنگی همگن. باید بین نژاد و قوم فرق گذاشت زیرا نژاد منحصراً حاکی از وحدت بیولوژیک یک گروه است در حالیکه افراد متعلق به یک قوم از نظر مشخصات جسمانی و جوه اشتراکی دارند ولی جزء تقسیمات فرعی یک نژاد قرار می گیرند و از نظر فرهنگی یکدست و یک شکل می باشند. ممکنست که قومی وسعت یافته و ملتی را تشکیل دهد در مقابل امکان دارد که ملتی از اقوام مختلف تشکیل شده باشد.

تبار^۳

گروه خویشاوندی که معمولاً تقسیم فرعی تری از خویشاوندی یک تباری و برون همسر است و اعضای آن خود را فرزندان نیای مشترکی می دانند.

ابتدایی^۴

این اصطلاح به جوامعی که دارای خط و نوشته و تاریخ مدون نبوده از نظر علمی و فنی پیشرفتهای سایر جوامع را ندارند اطلاق می شود.

^۱ - Clan

^۲ - Ethnie

^۳ - Lignage

^۴ - Primitif

سنت^۱

قسمتی از میراث اجتماعی و فرهنگی که بعلت کهن بودن و دوام یافتن ارزش اجتماعی می‌یابد. در جوامع سنتی، سنن قسمت اعظم فرهنگ آن جامعه را تشکیل می‌دهند.

قبیله^۲

جوامع سنتی که از گروه‌های خویشاوند، کلان‌ها و واحدهای اجتماعی کوچک تشکیل میشوند و دارای وحدت زبان هستند و در سایر مشخصات فرهنگی نیز با یکدیگر شریک میباشند. امکان ادغام افراد خارجی و اسرا، بندگان در قبیله نیز وجود دارد.

مکتب اشاعه

پیروان این نظریه معتقدند که برای شناخت خصوصیات هر فرهنگ باید تاریخ آن را مورد مطالعه قرار داد و ارتباط آن را با جوامع دیگر کشف کرد. به عقیده آنها ابداعات و اختراعات محدود بوده، از اینرو مرکزیت خاصی برای اشاعه اولین فرهنگها می‌شناسند.

پیدایش تئوری اشاعه بنیادها به مطالعات تاریخی متکی است و به همین سبب به مکتب تاریخی نیز شهرت دارد- در کشورهای مختلف اروپا و امریکا منشاء نظریات گوناگونی گردید که به سه جریان فکری، آلمانی، انگلیسی و امریکایی معروف است.

ساخت گرایی

انسان شناسان، که به بررسی پدیده‌های واقعی و اجتماعی علاقمندند، می‌کوشند ساخت را در واقعیت اجتماعی مورد تجسس قرار دهند؛ زیرا معتقدند که ساخت اجتماعی است که اساس جامعه را تشکیل می‌دهد و برآند که خصوصیات یک کل با حاصل اجزاء آن تفاوت دارد، از اینرو مجموعه یک جامعه یا سازمان را نمی‌توان شناخت مگر آنکه عناصر سازنده و نحوه آرایش آنها در داخل کل شناخته شود.

^۱ - Tradition

^۲ - Tribu